

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра туризму і готельно-ресторанного сервісу

Самодахова Олександра Олександрівна

ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Спеціальність: 242 Туризм

Галузь знань: 24 Сфера обслуговування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеню бакалавра

Науковий керівник:

Кандидат економічних наук, доцент

_____ М. М. Ксенофонтова

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець:

_____ О. О. Самодахова

« ____ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЗАКЛАДІВ РОЗМІЩЕННЯ, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ.....	5
1.1. Екологізація готельного бізнесу, як запорука його ефективного розвитку.....	5
1.2. Тенденції розвитку еко-готелів в світі та Україні.....	12
1.3. Стратегія державної екологічної політики України.....	16
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	24
2.1. Екологічна сертифікація готелів та туристичних об'єктів України	24
2.2. Закордонний досвід впровадження екологічних технологій в індустрії гостинності України	28
2.3. Аналіз закладів екологічного спрямування	32
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРУ ДО ЗАКЛАДІВ ВІДПОЧИНКУ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ЗОНАХ НА ТЕРИТОРІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
3.1. Характеристика навчально-пізнавального екологічного туру.....	38
3.2. Програма навчально-пізнавального екологічного туру.....	40
Висновки до розділу 3.....	41
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми. В останні десять років у світовій практиці відбулися якісні зміни в підході до екологічної проблеми і, в першу чергу, до проблеми, яка пов'язана з індустрією гостинності. З розвитком промислово-практичної діяльності людини збільшилися масштаби її втручання в природне середовище. Для того, щоб уникнути екологічної кризи необхідні пошуки конструктивного рішення, такого кардинального вирішення питання, як узгодження людської діяльності з реальними можливостями природи. Для того щоб розвиток індустрії гостинності не зашкодив навколишньому природному середовищу необхідна активна розробка, впровадження та удосконалення системи екологічних технологій в установах гостинності.

Готельний сервіс є одним з видів сервісної діяльності. Його особливості пов'язані з тим, що він спирається на принципи гостинності. Гостинність – це привітність в прийомі і частуванні відвідувачів.

Одним з найбільш поширених трендів сучасного готельного бізнесу є орієнтація на екологію. В Україні функціонує досить багато мережевих готелів, що не позиціонують себе як еко-готелі, проте вони активно беруть участь в програмах ресурсозбереження, пропаганді «зеленого» способу життя і мають еко-сертифікати.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Дослідженнями даної проблеми займалися численні вітчизняні та зарубіжні дослідники та науковці: Д. Осипов, В. Соловйов, В. Романов, А. Семенченко, Д. Рубан, М. Моїсєєв, Н. Реймерс, А. Яблоков, В. Євланов та ін. Автори сформулювали концепції єдності людини і природи, показали її значення у вирішенні екологічних протиріч (В. Злотников, М. Козлова, В. Красилов, М. Назорчук, І. Сосунів, В. Янг).

Для досягнення стійкого природокористування необхідні скоординовані зусилля багатьох людей і організацій, особливо індустрії гостинності, що надає великий сервіс послуг.

Мета роботи – визначити стан екологічних засад закладів відпочинку на природно-заповідних територіях Сумської області.

Відповідно до мети поставлені наступні завдання:

1. Визначити поняття індустрії гостинності, екологізація готельного бізнесу;
2. Дослідити заклади розміщення за їх екологічним спрямуванням;
3. Розробити навчально-пізнавальний тур до закладів відпочинку в природно-заповідних зонах на території Сумської області.

Об'єкт дослідження – екологічні засади індустрії гостинності.

Предмет дослідження – екологічні засади закладів відпочинку.

Методи дослідження: теоретичні, статичні, аналіз, синтез, індукція, порівняння.

Наукова новизна одержаних результатів – полягає у визначенні сучасного екологічного стану закладів відпочинку в природно-заповідних зонах Сумської області.

Практичне значення одержаних результатів – розробити навчально-пізнавальний тур до закладів відпочинку, що знаходяться в природно-заповідних територіях, з метою ознайомлення студентів з екологічним розташуванням закладів відпочинку на території Сумської області.

Апробація результатів та публікацій. Апробація даного дослідження відбулась на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Стан і перспектива сучасного туризму» (26-27 листопада 2020 р.), що можна побачити у додатку А.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЗАКЛАДІВ РОЗМІЩЕННЯ, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

1.1. Екологізація готельного бізнесу, як запорука його ефективного розвитку

Індустрія гостинності – комплексна сфера діяльності працівників, які відповідають будь-яким запитам і бажанням туристів. Індустрія гостинності – міжгалузевий комплекс, що спеціалізується на обслуговуванні туристів і включає сукупність засобів розміщення, громадського харчування, об'єктів пізнавального, розважального, ділового, оздоровчого та спортивного призначення [4].

У США існує організація United States Green Building Council (USGBC), яка сертифікує «екологічність» готелів, привласнюючи їм зірковість (найбільш поширена оцінка – бронза). Найбільша увага американськими експертами приділяється токсичності будівельних матеріалів, з яких складається будівля і формується інтер'єр приміщення. Напрямок «озеленення» готелів дуже багато. Важливо розумно використовувати воду, регулювати процеси нагрівання-охолодження в приміщеннях, знижувати споживання пластикових пакетів. Наприклад, в американському готелі Gaia Napa Valley налагоджено використання так званої «сірої» води (стік з душів та умивальників), яка, пройшовши через невеликі фільтри, використовується для поповнення ставка і поливу на великій території готелю [45].

Екологічні ініціативи приносять прибуток через поліпшення іміджу індустрії гостинності і відпочинку. Готелі замовляють створення і просування сайту в Інтернеті, а на своєму сайті формують розділ для екологічно вимогливих гостей, зі своїми досягненнями в області турботи про навколишнє середовище і про здоров'я людини. Готельний бізнес змушений ставати

екологічніше, як в прагненні знизити витрати, так і для залучення гостей, адже люди стають все більш уважними до питань екології.

Економія ресурсів і оптимізація витрат, особливо в стагнаційний для готельної індустрії період, перетворюються в інструменти конкурентної боротьби. Іноземні, а зараз вже і вітчизняні, клієнти при виборі готелю в якості одного з обов'язкових параметрів розглядають наявність екологічної сертифікації. Об'єкти гостинності, які підтримують «зелений» рух, залишаються в пріоритеті [24].

Серед інноваційних рішень, що застосовуються в готелях, відзначають такі як: оснащення водних кранів регуляторами (зниження споживання води на 17% за місяць); використання екологічних засобів для прибирання приміщень (за рахунок зниження в засобах хімічної складової прибирання одного номера обходиться в 10 разів дешевше на аналогічних об'єктах гостинності); використання одноразових упаковок з картону; косметичних засобів з дозаторами (в порівнянні з одноразовою упаковкою – 1 мл. засобу, з дозатором виходить дешевше на 57%); поширення в номерах інформаційних матеріалів (зниження на 10% обсягу прання махрових виробів); відсутність номерів для курців та ін. [32].

В даний час обговорюється питання впровадження екологічних заходів не тільки в уже побудованих готелях, але і закладання цих норм на самому початку при проектуванні і будівництві. Незважаючи на те, що «зелені технології» збільшують вартість робіт на 10-15%, економія ресурсів при подальшій експлуатації будівель може розглядатися, як ключовий критерій.

Дотримання еко-девелопменту дозволяє не тільки знизити внутрішні витрати, але і значно підвищити імідж організації, тим самим залучаючи нових клієнтів і збільшуючи ступінь лояльності наявних. Подібні готелі отримують безліч позитивних відгуків, в першу чергу, від іноземних гостей, для яких проходження екологічних стандартів давно вже є необхідною умовою при виборі місця відпочинку. Ті готелі, яким ще не вдалося підтвердити

ефективність природоохоронних програм, продовжують вести активну діяльність на шляху розвитку системи екологічного менеджменту [37].

Для сертифікації «зелених» готелів існує престижна система LEED («Лідерство в енергетичному та екологічному проектуванні»). Сертифікатом LEED удостоюються самі екологічно безпечні будівлі. Незалежний, визнаний у всьому світі рейтинг LEED ґрунтується на економії енергії та водних ресурсів а також на екологічно безпечних матеріалах. Система екологічної відповідальності «Green Engage» готельної мережі Inter Continental Hotels Group (IHG) була удостоєна сертифікату LEED від Ради з екологічного будівництва США. Що примітно, IHG стала першою готельною компанією, що отримала нагороду за діючу еко-програму. Система «Green Engage» дозволяє готелям заощадити 15-20% споживаної енергії і скоротити щорічні витрати на електроенергію. Це означає, що за допомогою програми, чие портфоліо налічує приблизно 4500 готелів, можна значно заощадити. Крім того, вона дозволяє готелям відповідати на зростаючу зацікавленість гостей у еко-готелях. В рамках «Green Engage» також надається онлайн-інструмент, що дозволяє готелям розраховувати і управляти аспектами своєї діяльності, що впливають на навколишнє середовище [45].

Що стосується України, то загальна тенденція, яка характерна для сфери готельного бізнесу, це безумовне дотримання стандартних екологічних технологій, які, проте, є недостатніми для отримання «зеленого» сертифіката. Наприклад, екологічні показники, що характеризують українські готелі можна віднести до розряду стандартних вимог. Це гранично допустимі рівні шуму і вібрації, нормативи санітарних і захисних зон, якість меблів, кухонне обладнання, сортування та вивезення відходів, використання побутової хімії та інші.

Зустрічаються екологічні готелі, що мають власні пасіки, ферми, сади. Гості таких готелів за бажанням можуть взяти участь в зборі яблук, черешні, полуниці або овочевих культур, доглядати за тваринами, ознайомитися з основами сільського господарства. Такі об'єкти розміщення не тільки надають

послуги розміщення і відповідають профілю програми, але і випускають сертифіковану фермерську продукцію. У ресторані готелів використовується власна продукція: молоко, яйця, м'ясо, які виробляються безпосередньо на фермі; овочі і фрукти – з власного саду і теплиць; гриби і ягоди – з найближчих лісів [22].

Перспективи впровадження екологічних технологій за кордоном оцінили значно раніше, ніж в Україні, так як і «екологічні катастрофи» пов'язані з туризмом були там наочніше. Проект «зелені» готелі в даний час набирає обертів. Наприклад, готель Montana Magica в чилійській Патагонії. Це дивовижна природна зона, яка не має подіб на планеті. Близько п'яти років тому територія чилійської Патагонії стала частиною спадщини ЮНЕСКО. Таким чином, ця територія опинилася під захистом і з'явилося більше можливостей для збереження еко-системи даного регіону. На території цього заповідника місцеві майстри та ремісники з природних матеріалів створили Montana Magica або Магічну гору – готель, який був визнаний як найуспішніший екологічний проект в області створення еко-готелів. Дійсно, цей проект поєднує в собі кілька аспектів, і сприяє не тільки збереженню екології, а й розвитку економіки і культури країни [11].

Отже, можна говорити про стрімкий розвиток системи екологічних проектів в сфері індустрії гостинності, які поєднують з одного боку, турботу про навколишнє середовище і здоров'я гостей – споживачів послуг, а з іншого – з власними бізнес-інтересами.

У класичному еко-туризмі популярний термін «еколодж» (англ. Ecolodge – екологічний будиночок, притулок). Це невеликий готель, «вписаний» в ландшафт з мінімальними порушеннями (в тому числі візуальними), побудований з місцевих традиційних натуральних і безпечних матеріалів в традиційному для даної місцевості архітектурному стилі, оснащений усіма доступними засобами економії ресурсів та утилізації відходів [23].

Інше поняття – «еко-будинок», виникло на хвилі першої енергетичної кризи в 1970-і рр., коли вартість палива, отже і опалення, різко зросла, постало питання про створення економічно ефективного будинку.

До еко-дому відносяться:

- малоповерхові;
- порівняльна автономність;
- відносна дешевизна;
- використання відновлюваних джерел енергії (сонячної, вітрової, геотермальної та ін.);
- замкнуті (наскільки це можливо) системи використання води;
- системи очищення стоків;
- пристрої з утилізації твердих побутових відходів;
- екологічні теплиці, міні-ставки або інші споруди для виробництва продуктів харчування;
- присутність значної кількості живих рослин [23].

Ще одним напрямком екологізації туристичної індустрії є застосування екологічних будівельних і оздоблювальних матеріалів: перевагу слід віддавати дереву, каменю або цеглині, але не бетону, не рекомендується використовувати азбест, лінолеум, деревно-стружкові і деревно-волокнисті плити (ДСП, ДВП), цинкові білила і розчинники фарб, що містять бензол і толуол.

Звання «еко-готель» зможуть отримати ті, хто економить електроенергію, тепло і воду, а також сортують відходи та привчають своїх відвідувачів піклуватися про навколишнє середовище. Головний принцип таких готелів – не нашкодити природі. Тому гостей тут майже завжди просять дотримуватися певних правил: економити воду та світло, не викидати пластикові пакети і взагалі намагатися завжди прибирати за собою будь-яке сміття. Натомість туристи отримують унікальний досвід, який неможливо отримати на звичайних курортах – спостереження за тваринами в природному середовищі існування, участь в древніх ритуалах місцевих племен і проживання в заповідному місці [38].

Основні особливості еко-готелю:

1. При прибиранні приміщень та території готелю використовуються тільки нетоксичні засоби.
2. У пральні використовуються тільки нетоксичні миючі засоби.
3. Використання натурального мила, що не має хімічних компонентів.
4. Використання мила без упаковки, для зменшення відходів.
5. Економне використання води.
6. Рециркуляція використаної води для повторного використання.
7. Використання екологічно чистих транспортних засобів для перевезення відпочиваючих.
8. 100% -ві натуральні бавовняні простирадла, рушники і матраци.
9. Довкілля для некурящих.
10. Енергозберігаюче освітлення.
11. Є поновлювані джерела енергії, сонячні батареї або енергія вітру (де це можливо).
12. Використання натуральних продуктів, вирощених в місцевих умовах.
13. Система циркуляції свіжого повітря, відмова або мінімізація використання кондиціонерів.
14. Збір та переробка вторинної сировини (папір, пластик, відходи продуктів харчування).
15. Програми екологічного навчання [38].

Еко-готелі відрізняються від звичайних тим, що знаходяться в зеленій, заповідній зоні, а деякі, особливо екзотичні, в непрохідних джунглях. Турист, який селиться в номері такого еко-готелю, повинен жити в гармонії з природою і не забруднювати навколишнє середовище різними відходами. В еко-готелях використовуються тільки натуральні матеріали споруди, техніка, яка дозволяє зменшити енергетичне споживання.

В еко-готелях, так само, як і в традиційних готелях, надаються розважальні послуги. У додаткові послуги входить екологічна просвіта. Туристів вчать розпізнавати види рослин і тварин, а також навчають способам

нешкідливого впливу на навколишнє середовище. Постояльці таких готелів мають можливість познайомитися з культурою і традиціями місцевих народів.

Екологічний ресторан – це підприємство громадського харчування, побудований з екологічно чистих будівельних матеріалів, який реалізує їжу з натуральних продуктів, який надає своєю діяльністю мінімальної шкоди навколишньому середовищу [42].

«Екопродукт», «біопродукти» – все це різні терміни, що позначають єдине явище: продукти вирощені, зібрані, перероблені, упаковані у відповідності до стандартів екологічного (або біологічного, або органічного) землеробства і виробництва, прийнятих в Європі (різні країни застосовують різне позначення: англійці – Organic, німці та французи – Bio, голландці – Eco) [45].

До останніх технічних інновацій адаптовані не всі готелі, але все, незалежно від давності їх функціонування, можуть знайти можливість використовувати новітні технології. Головне – визначитися з тим, що потрібно або не потрібно гостю і що робити не тільки для позитивного іміджу готелю, але і для збереження ресурсів.

Одним із способів отримання екологічно чистих продуктів рестораном є наявність у власності ферми, на якій виробляються рослини і тварини. Це не тільки зручно, але й вигідно. Така система взаємодії надає особливий статус цього підприємства. В даний час такий спосіб широко поширений в країнах Західної Європи, Америки, Австралії та Нової Зеландії [45].

Також у еко-готеля може бути свій індивідуальний транспорт. Наприклад, для того, щоб дістатися до розкішного готелю в Англії «Burgh Island Hotel», який розташовується біля узбережжя Південного Девона на приватному острові, пропонують єдиний морський трактор в світі. Його розробили в 1969 р., з тих пір унікальні перевезення пасажирів здійснюються регулярно, перетинаючи води затоки буквально за кілька хвилин.

1.2. Тенденції розвитку еко-готелів в світі та Україні

«Зелене будівництво» з'явилося не так вже й давно, проте, останні 10-15 років воно стрімко розвивається і стає все більш популярним у всьому світі. Причина в тому, що нові технології та промислова діяльність людей привели до погіршення екології планети. В результаті вчені та інженери всього світу стали шукати шляхи зниження шкідливого впливу людини на навколишнє середовище. Одним з напрямків і стало так зване «зелене» будівництво, засноване на принципах енергозбереження та екологічності. Його метою стало забезпечення комфортного і безпечного проживання в будинках [36].

«Зеленими» можуть бути не тільки новозбудовані будівлі. Практично будь-яку будівлю можна модернізувати і впровадити екологічні технології, які допоможуть оптимально витратити енергію і знизити шкідливий вплив на навколишнє середовище. Саме таким шляхом пішли власники еко-готелів, які вже понад два десятиліття приймають туристів в Європі і США.

Перші еко-готелі виникли в джунглях Коста-Ріки та Індонезії і представляли собою екологічно чисте житло, яке будувалося виключно з натуральних матеріалів. Пізніше власники готелів в багатьох великих містах стали впроваджувати «зелені» технології, для поліпшення умов проживання і зниження шкідливого впливу на природу. Щоб по праву називатися еко-готелем житло повинно відповідати наступним критеріям:

- висока екологічна стійкість;
- залежність від навколишнього природного середовища;
- внесення вкладу в захист природи;
- облік культурних особливостей місцевості;
- економічна віддача для місцевої громади [37].

Для того щоб відповідати цим критеріям готель повинен мати такі характеристики:

- використання нетоксичних засобів для чищення у пральнях;
- обов'язкова наявність номерів для некурящих;

- постільна білизна і матраци повинні бути виготовлені з натуральних органічних матеріалів (переважно з бавовни);
- використання енергозберігаючих технологій;
- отримання енергії на основі поновлюваних джерел енергії;
- приготування їжі з натуральних, вирощених в місцевих умовах продуктів;
- наявність системи природного кондиціонування та вентиляції повітря (без використання кондиціонерів);
- економія води за рахунок повторного її використання для технічних потреб [37].

В даний час в Європі і США приймають гостей сотні екологічно чистих готелів, які відповідають всім цим вимогам. Серед найвідоміших можна назвати наступні:

- Sunwing Resort Kallithea (Греція, о. Родос);
- Jardim Atlântico (Португалія, о. Мадейра);
- Coworth Park (Великобританія);
- Lodge at Sun Ranch (США, штат Монтана);
- Proximity Hotel (США, штат Північна Кароліна);
- Orchard Garden (США, Сан-Франциско) тощо.

У світовому готельному бізнесі однією з найрозкішніших «зелених» готелів вважають Berg Hotel Muottas Muragl, який розташований на території Європи. Цей готель приваблює туристів ще й своїми прекрасними гірськолижними трасами. Готель знаходиться на висоті 2500 м над рівнем моря. Всі номери та інші приміщення готелю виконані з використанням екологічно чистих натуральних матеріалів. На території комплексу розташовано кілька ресторанів, кухні яких теж славляться своїми чистими екологічними продуктами. Для відповідності тенденціям «зеленого» будівництва довелося витратити більше 16 млн. євро. Незважаючи на збільшення площі після реконструкції, вдавшись до використання нових екологічних технологій, авторам проекту вдалося знизити споживання енергії на 64% [45].

Все це показує екологічність цієї галузі досить привабливою як з точки зору турботи про навколишнє середовище, так і з точки зору економічного інтересу.

Конференція ООН 1972 р. в Стокгольмі поклала початок швидкому розвитку міжнародних і державних екологічних організацій: у багатьох країнах світу були створені органи по охороні навколишнього середовища, сформована координуюча організація UNEP. У наступні 20 років з'явилося багато міжнародних документів, програм та ініціатив, які передбачають як обов'язкові, так і добровільні дії з боку керівників країн, великих компаній і громадських груп [8].

До екологічної відповідальності в Україні компанії і організації стимулює ряд факторів:

- природоохоронне законодавство. Воно регулює інтенсивність використання природних ресурсів, встановлює нормативи гранично допустимого навантаження на навколишнє середовище, визначає економічні (штрафи, пільги) і організаційні (проведення екологічного моніторингу та контролю) заходів на захист навколишнього середовища тощо. Зниження ризиків невідповідності нормативно-правовим вимогам, великих штрафів і майбутніх судових позовів є достатнім аргументом для підвищення екологічної відповідальності;

- наявність добровільних міжнародних стандартів екологічного менеджменту, за допомогою яких діяльність з охорони навколишнього середовища можна поставити на системну основу. Впроваджуючи такі системи управління, компанія отримує інструмент для розробки екологічної політики, а також визначення та планування завдань скорочення негативних впливів на навколишнє середовище;

- наявність на ринку сучасних екологічних і одночасно економічно вигідних технологій. Вони дозволяють модернізувати виробництво, скоротити витрати або навіть збільшити прибутковість підприємства [2].

Екологічна відповідальність – це обов’язок дотримуватися норм взаємовідносин суспільства і природи з метою збереження науково обґрунтованого поєднання екологічних і економічних інтересів. У той же час це обов’язок зазнавати несприятливі наслідки порушення таких норм. В основі екологічної відповідальності лежить екологічне правопорушення, що виражається в недотриманні, невиконанні норм закону та інших правових актів. Сутність екологічної відповідальності проявляється в трьох функціях: стимулюючій, компенсаційній і превентивній [5].

1. Стимулююча – проявляється в наявності правових і економічних стимулів до охорони екологічних інтересів.

2. Компенсаційна – спрямована на відновлення втрат природного середовища в натуральній або грошовій формі.

3. Превентивна – попереджувально впливає на поведінку суб’єкта шляхом застосування заходів покарання і стягнення шкоди.

Екологічна відповідальність може бути економічною та юридичною, що обумовлено характером і методом регулювання. Економічна відповідальність базується на матеріальній зацікавленості забруднювача в скороченні відходів. Юридична відповідальність породжується неправомірними діями юридичних і фізичних осіб; вона регулюється адміністративно-правовими методами і виникає за фактом нанесення шкоди або реальної загрози його вчинення для природного середовища в цілому або її окремих складових [5].

Екологічна відповідальність має дві форми – економічну та юридичну. Дане поняття не є чисто правовим. Воно являє собою поєднання економічних і правових відносин. В даний час в екологічному законодавстві закріплені такі види економічної відповідальності підприємств:

1) обов’язкові платежі підприємств за нормативні і наднормативні викиди, за поховання шкідливих відходів;

2) стягнення плати за використання вод в промисловості;

3) відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва при вилученні земель [5].

Еколого-правова відповідальність суб'єктів проявляється в традиційних формах юридичної відповідальності: кримінальної, адміністративної, цивільно-правової, дисциплінарної.

Дисциплінарна відповідальність регулюється кодексом законів про працю. Така відповідальність застосовується адміністрацією підприємства, на якому працює даний суб'єкт екологічного правопорушення, за порушення тільки тих екологічних правил, виконання яких входить до трудових обов'язків порушника [5].

На відміну від дисциплінарної, кримінальної та адміністративної відповідальності, суб'єктом яких можуть бути лише громадяни або посадові особи, матеріальна відповідальність може застосовуватися і до підприємств, установ та організацій з деякими особливостями.

Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення є одним з найбільш поширених видів відповідальності в галузі охорони природи.

Цивільно-правова відповідальність регулюється цивільним і екологічним законодавством. Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що до сих пір екологічна шкода, через відсутність її методики підрахунку, визначається не в повному обсязі заподіяної шкоди, так як через специфіку об'єкта іноді розмір збитку неможливо підрахувати.

Таким чином, завдяки спільному об'єднанню зусиль, можливо досягти підвищення рівня екологічної відповідальності та піднесення її на міжнародний рівень. До пріоритетних завдань можна віднести мінімізацію екологічного навантаження на навколишнє середовище шляхом утвердження в суспільстві свідомості цінностей екокультури та зміни траєкторії руху технологічного процесу в бік еколого орієнтованого розвитку.

1.3. Стратегії державної екологічної політики в Україні

В останні роки в Україні і багатьох країнах світу активізувалися розробки і дослідження проблем екологічної політики. Багато в чому це було викликано

«позеленіння» міжнародної і національних політик в області розвитку. На жаль, в Україні в умовах кризи та пошуку короткострокових рішень щодо виходу з нього обговорення процесів формування нових екологічних реалій в світі, пов'язаних з довгостроковими тенденціями, практично не ведеться. Така ситуація створює додаткові ризики для майбутнього країни.

Діяльність державних органів, що спрямована на забезпечення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої шкоди для кожного є державною екологічною політикою. Окремі підприємства або організації також можуть мати екологічну політику [17].

Пріоритети екологічної політики визначені на стратегічному рівні у Проекті Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Стратегічні документи за ключовими напрямками діяльності Міндовкілля:

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII.

Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази на період до 2030 року».

Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року».

Указ Президента України №111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації».

Указ Президента України №104/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України».

Указ Президента України № 511/2019 «Про деякі заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів».

Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Указ Президента України № 512/2019 «Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Указ Президента України № 381/2017 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду».

Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.11.2016 № 932-р.

Стратегія поводження з радіоактивними відходами в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2009 року № 990.

Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 року № 820.

Концепція реалізації державної політики у сфері промислового забруднення, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 402.

План заходів із впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1422.

Концепція боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 1024.

Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 271.

Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688-р.

План заходів з реалізації Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1567.

Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р.

План заходів щодо реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 травня 2018 р. № 353-р.

Стратегія забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1416-р.

Добровільні зобов'язання України в рамках виконання Стратегічного плану ООН щодо лісів 2017-2030 [17].

Україна з кожним днем стає більш уважна до екології. Наприклад, 1 червня Верховна Рада прийняла закон «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України». З січня 2022 року в країні буде заборонено вироблення та використання пластикових пакетів.

Екологічна політика України спрямована на досягнення таких загальних стратегічних цілей внутрішньої політики, як забезпечення прав і свобод людини і гарантії їх формування ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки та ін. Концепцією державної політики України в області охорони навколишнього середовища визначено головний напрямок державної політики в зазначеній галузі: здійснення конституційного права громадян на сприятливе для життя навколишнє середовище, прав майбутніх поколінь на користування природно-ресурсним потенціалом, а також на компенсацію збитку, нанесеного здоров'ю або майну в результаті порушення цих прав [29].

Основними принципами державної політики в галузі охорони навколишнього середовища є: державна власність на усі види природних ресурсів, що передбачає можливість передачі їх на основі законодавства в постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам (винятком є земля як особливий вид природних і господарських ресурсів, яка може перебувати в державній і приватній власності); охорона навколишнього середовища, об'єктів живої і неживої природи на всій території республіки в поєднанні зі створенням системи особливо охоронюваних природних територій; законодавчо забезпечена, яка фінансується з державного бюджету система державного контролю за станом навколишнього середовища, охороною і використанням природних ресурсів, якістю продуктів харчування, безпекою промислової та сільськогосподарської продукції для навколишнього середовища і здоров'я населення з обов'язковим поділом за всіма ланками системи контрольних функцій [29].

Законодавчо забезпечена система багатоступеневої державної екологічної експертизи що проектуються, будуються і експлуатуються господарськими об'єктами; залучення до справи охорони навколишнього середовища та контролю за її станом широких верств населення, громадських організацій і рухів; підтримка на державному рівні громадських організацій і рухів, що займаються проблемами охорони навколишнього середовища, здоров'я людини, охорони живої і неживої природи; економічний механізм забезпечення охорони навколишнього середовища, що включає в себе як платність природокористування, що передбачає плату за користування усіма видами природних ресурсів, скиди і викиди в навколишнє середовище забруднюючих речовин і розміщення відходів і дозволяє при цьому в якості винятку безкоштовне користування громадянами деякими видами дикорослих рослинних ресурсів (збір грибів, ягід тощо); енергозбереження, переробки і утилізації відходів виробництва і споживання; система заходів кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства за умови обов'язкового відшкодування шкоди, нанесеного

здоров'ю громадян, майну фізичних або юридичних осіб, за рахунок порушника; вдосконалення системи відшкодування втрат винними в забрудненні довкілля на внутрішньодержавному і міждержавному рівнях; участь у вирішенні глобальних екологічних проблем, в т. ч. збереженні біорізноманіття, охорони озонового шару, запобігання антропогенного зміни клімату, охорони лісів і лісовідновленні, розвитку і вдосконалення системи охоронюваних природних територій різного рангу і призначення, регламентації торгівлі рідкісними та що знаходяться на межі знищення видами тварин і рослин.

Основними напрямками внутрішньої політики у зазначеній сфері визначені: поетапне зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище та вдосконалення порядку поводження з відходами; охорона і поліпшення якості атмосферного повітря; раціональне використання водних ресурсів і охорона водних об'єктів від забруднення і виснаження; раціональне використання і охорона земель; подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, здійснення на територіях радіоактивного забруднення необхідного комплексу захисних і реабілітаційних заходів; раціональне використання, охорона, захист і відтворення лісів; охорона і раціональне використання об'єктів тваринного і рослинного світу, збереження біологічної різноманітності; розвиток системи освіти, виховання та інформування в галузі охорони навколишнього середовища [7].

Одночасно серед основних завдань зовнішньої політики України є розширення міжнародного співробітництва в галузі попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій, охорони навколишнього середовища. При цьому основними напрямками визначені розвиток міжнародного співробітництва в сфері охорони довкілля, дозвіл екологічних проблем транснаціонального характеру; залучення допомоги міжнародної спільноти по подоланню наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС.

Основні напрямки державної політики в галузі охорони довкілля: забезпечення права громадян на сприятливе навколишнє середовище і

відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цього права; наукове забезпечення охорони навколишнього середовища; створення правового та економічного механізмів, що стимулюють раціональне використання природних ресурсів; вдосконалення системи охорони навколишнього середовища і природокористування; забезпечення збереження біологічної та ландшафтної різноманітності; забезпечення безперервного функціонування Національної системи моніторингу навколишнього середовища; проведення державної екологічної експертизи; надання та поширення екологічної інформації; розвиток системи освіти, виховання в галузі охорони навколишнього середовища; сприяння громадським об'єднанням, що діють у сфері охорони навколишнього середовища; залучення громадян, громадських об'єднань до охорони навколишнього середовища і контролю за її станом тощо.

Висновки до розділу 1

Індустрія гостинності – міжгалузевий комплекс, що спеціалізується на обслуговуванні туристів і включає сукупність засобів розміщення, громадського харчування, об'єктів пізнавального, розважального, ділового, оздоровчого та спортивного призначення. В даний час обговорюється питання впровадження екологічних заходів не тільки в уже побудованих готелях, але і закладка даних норм на самому початку при проектуванні і будівництві.

Екологічна відповідальність суспільства – це обов'язок дотримуватися норм взаємовідносин суспільства і природи з метою збереження науково обґрунтованого поєднання екологічних та економічних інтересів. В основі екологічної відповідальності лежить екологічне правопорушення, що виражається в недотриманні, невиконанні норм закону та інших правових актів.

Екологічна політика України спрямована на досягнення таких загальних стратегічних цілей внутрішньої політики, як забезпечення прав та свобод людини і гарантії їх формування ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки та ін. Законодавчо забезпечена система багатоступеневої державної

екологічної експертизи що проектуються, будуються та експлуатуються господарськими об'єктами; залучення до справи охорони навколишнього середовища та контролю за її станом широких верств населення, громадських організацій і рухів; підтримка на державному рівні громадських організацій і рухів, що займаються проблемами охорони навколишнього середовища, здоров'я людини, охорони живої і неживої природи тощо.

Отже, сьогодні можна впевнено говорити про те, що зелені технології активно впроваджуються в життя готелів, а споживачі дають зрозуміти, що готові платити за «чистий» туризм.

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Екологічна сертифікація готелів та туристичних об'єктів

Екологічна сертифікація є показником екологічності туристичного об'єкту, турист обираючи місце відпочинку зможе зрозуміти, що це місце є екологічно безпечне.

Український ринок готельно-ресторанної індустрії переживає непрості часи, пов'язані з внутрішніми і зовнішніми причинами. Екологічна сертифікація товарів і послуг відповідно до ISO 14024 динамічно розвивається в усьому світі і об'єднує на даному етапі 27 еквівалентних сертифікаційних систем, що діють в 60 країнах, в т.ч. і в Україні. Ці системи визнають між собою результати оцінки відповідності та беруть участь у Міжнародній програмі взаємного визнання і довіри (GENISEC). Кожна з сертифікаційних систем представлена своїм знаком екологічного маркування.

Північні країни Європи є безсумнівними лідерами по кількості екологічно сертифікованих послуг тимчасового проживання (розміщення). Знак екомаркування «Nordic Swan» в цих країнах часто можна зустріти на фасадах готелів.

Екологічна сертифікація є єдиним надійним інструментом підтвердження екологічних переваг готелю. Екологічно сертифіковані готелі, відмічені знаком екологічного маркування, заслуговують більше довіри і поваги у клієнтів щодо якості та безпеки послуг.

Надання якісних і екологічно безпечних послуг можна віднести до перспективного напрямку, яке в сегменті готельного бізнесу допоможе зміцнити свої позиції гравцям, які правильно використовують інструменти зеленого маркетингу [11].

Все більше споживачів у всьому світі усвідомлюють переваги і віддають перевагу продукції з поліпшеними екологічними характеристиками. З одного боку цього сприяють активні піар-кампанії на користь еко-стилю і здорового способу життя. З іншого – психологи стверджують, що схильність людей до природного, натурального і екологічного пояснюється прагненням до контролю якості свого життя в агресивному і стресовому світі [11].

Сьогодні використання екологічних декларацій та маркувань є елементом державного регулювання. Безпідставні заяви про екологічні переваги товарів і послуг, в т. ч. застосування декларацій «еко», «екологічний», «зелений», «екологічно чистий» в більшості країн світу, в тому числі і в Україні, класифікується як недобросовісна конкуренція.

З 2011 р. в Україні діє Технічний регламент про екологічне маркування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 529. Даний нормативно-правовий акт встановлює правила застосування екологічних маркувань у вигляді заяв і графічних зображень, що вказують на переваги товарів або послуг щодо впливу на навколишнє середовище та здоров'я людини. Використовувати екологічне маркування допускається виключно щодо екологічно сертифікованих товарів або послуг на основі екологічного сертифікату та угоди на право застосування екологічного маркування, виданих визнаним органом екологічної сертифікації.

Порушення цих вимог тягне за собою штрафні санкції в розмірі до 30% доходу порушника за останній звітний рік. Розмір штрафу визначає Антимонопольний комітет України. Сума штрафу залежить від впливу або можливого впливу виявленого порушення на суміжні ринки, соціальної значущості товару чи послуги і рівня прибутковості діяльності, пов'язаної з порушенням.

Як зазначає К. Серпова, в розвинених країнах готелі, що вносять вклад в збереження і підтримання рівня захисту навколишнього середовища, зазвичай мають екомаркування – знак, за яким постояльці при виборі можуть визначити, чи є готель екологічно орієнтованим. «Зелений ключ» – міжнародний знак

якості, що присуджується готелям за досягнення в області захисту навколишнього середовища. Щоб отримати еко-сертифікат, готель повинен відповідати 50 обов'язковим критеріям і, бажано, ще цілої низки рекомендованих. Критерії включають в себе кілька напрямків: екологічний менеджмент, участь співробітників, інформація для гостей, водоспоживання, прибирання і прання, управління відходами, енергоспоживання, їжа і напої, робота офісу, зелені зони і автостоянки, природоохоронна діяльність та ін. [32].

Також на сьогоднішній є екологічне маркування «Зелена садиба» для садіб зеленого туризму. Його надає Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, що є гарним показником в роботі садіб. Сертифікацію пройшли 35 садіб з 7 областей України, 24 з них отримали знак «Зелена садиба» 1-го рівня і 3 садіби – 2-го рівня [46].

Для продукції є знак екологічного маркування «Зелений журавлик». Він означає, що продукція вдало пройшла перевірку на всіх етапах життєвого циклу. Знак зареєстрований Міністерством юстиції України, свідоцтво про реєстрацію від 18.02.2002 року № 444 [39].

Екологічна сертифікація і маркування допомагає споживачеві з вибором більш безпечного і якісного товару або послуги. Покращені характеристики послуги визначаються щодо впливу на стан навколишнього середовища і здоров'я людини.

Покращені екологічні характеристики готелю відповідно вимог міжнародного екологічного стандарту, підтверджені в процесі сертифікації стає суттєвою конкурентною перевагою і при правильному позиціонуванні сприяє просуванню його послуг на ринку [22].

Переваги:

- гарантія безпеки, якості, надійності і поліпшених екологічних характеристик в порівнянні з аналогічними пропозиціями, представленими на ринку;
- залучення уваги засобів масової інформації та клієнтів;
- інвестиційна привабливість;

- більше можливостей в маркетингу;
  - можливість підтвердити екологічні технічні специфікації для участі в конкурсних торгах;
  - підтвердження екологічної та соціальної відповідальності бізнесу [38].
1. ISO 14024 (ДСТУ ISO 14024) – «Екологічні маркування та декларації – Екологічне маркування типу I – Принципи та методи»
  2. ISO / TR 14025 (ISO / TR 14025) – «Екологічні маркування та декларації – Екологічні декларації типу III – Принципи та методи»

Основні особливості систем екологічної сертифікації та маркування відповідно до ISO 14024 полягають у тому, що вони добровільні, засновані на міжнародному стандарті загальному для систем, в рамках яких встановлюються екологічні критерії для певних категорій товарів і послуг. Оцінка відповідності (сертифікація) забезпечується акредитованим і визнаним на міжнародному рівні органом екологічної сертифікації, що забезпечує певний рівень довіри клієнта і партнерів.

Стандарт ISO 14025 дає можливість розраховувати екологічні показники певної одиниці продукції якоїсь категорії на всіх етапах її життєвого циклу. Ці декларації мають форму технічного звіту та готуються незалежною експертною організацією на основі досліджень життєвого циклу конкретного виду і типу продукції [47].

Сертифікація готелів проводиться на відповідність екологічним критеріям, встановленим стандартом СОУ ОЕМ 08.002.30.059:2011. Послуги з тимчасового розміщення (проживання). Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу. Цей стандарт є еквівалентним до європейських екологічних стандартів «Ecolabel. EU» та «Nordic Swan».

При успішному проходженні екологічної сертифікації заявник отримує міжнародний екологічний сертифікат терміном на три роки. Це дає йому право використовувати статус «еко-готелю» і розміщувати в рекламних матеріалах валідовані органом сертифікації затвердження щодо екологічних переваг на

законних підставах. Також власник екологічного сертифікату отримує право на використання знака екологічного маркування [47].

Екологічна сертифікація передбачає проведення оцінки всіх аспектів діяльності об'єкта для розміщення, пов'язаних з якістю і безпекою послуг, потенційним впливом на навколишнє середовище і здоров'я людини, з метою визначення його екологічних переваг.

Критерії оцінки встановлюють чіткі показники екологічних характеристик, яких необхідно досягти. Наприклад, вимоги щодо енергоефективності наступні: не менше 60% джерел освітлення повинні бути оснащені енергозберігаючими лампами і не менше 10% – світлодіодними або подібні до них, не менше 50% електрообладнання повинно відповідати класу енергоефективності не нижче класу «А» [22].

В цілому, екологічний стандарт на послуги з тимчасового розміщення (проживання) встановлює до загальноприйнятих вимог державних норм і національних стандартів (ДСТУ 4268, 4269) 64 додаткових критерію, при цьому він доступний для виконання на базі об'єктів будь-яких масштабів і класу.

Екологічна сертифікація готелів, міні-готелів, котеджів, садиб, кемпінгів – популярна у всьому світі. Наприклад, готелі Hilton, Scandic (Швеція), Gavarni (Франція), Radisson Blu Royal Viking Hotel (Швеція), Alpino Family Hotel (Італія), Active Hotel Olympic (Італія), деякі готелі мережі Best Western (Франція), садиба Putikkon Novi (Фінляндія), котедж Bio-Farm Cucchè Dorgali (Італія) та ін. підтвердили екологічні переваги надаваних послуг і успішно використовують інструменти зеленого маркетингу [22].

2.2. Закордонний досвід впровадження екологічних технологій в індустрії гостинності України

У XXI столітті в Україні стала актуальною задача застосування «зелених технологій» в якості комплексного технічного рішення для індустрії гостинності та туризму. Головною метою «зеленого» будівництва стало

зниження рівня споживання енергетичних і матеріальних ресурсів. При цьому одним із завдань є забезпечення комфортних умов для гостей на всіх етапах роботи готелю, включаючи інженерні вишукування, проектування, будівництво, експлуатація, капітальний ремонт, реконструкція, знесення тощо.

Останнім часом з'явилося кілька проектів, спрямованих на підвищення ефективності шляхом поширення «зелених» технологій. The International Hotels Environment Initiative об'єднує провідні міжнародні готельні компанії світу з метою забезпечення екологічної і соціальної відповідальності в галузі. Основне завдання даного проекту – показати на практиці, що екологічна і соціальна відповідальність має значення для бізнесу. Для цього ІНЕІ пропонує ряд практичних продуктів і програм еко-розвитку готелів і вирішує виникаючі проблеми в рамках своїх спільних робочих груп. Energy Star for Hospitality – некомерційна організація, програма з охорони навколишнього середовища в США, яка допомагає підприємствам і приватним особам економити гроші і захищати клімат за рахунок впровадження інноваційних технологій [38].

Hotel Energy Solutions – це ініційований ЮНВТО проект співпраці з командою провідних агентств ООН і ЄС по туризму та енергетики. В рамках даного проекту малим і середнім підприємствам індустрії гостинності та туризму в ЄС надаються консультації, технічна підтримка і навчання з питань підвищення енергоефективності будівель і використання поновлюваних джерел енергії. В даний час в даному проекті беруть участь 110 готелів з 10 різних країн ЄС. В рамках проекту, зокрема, був виконаний аудит енергоефективності будівель, техніко-економічні обґрунтування для поновлюваних джерел енергії, сотні менеджерів туристичних компаній пройшли навчання [23].

Один з найбільш яскравих прикладів розвитку енергозберігаючих «зелених» технологій – готель JW Marriott в Сінгапурі. Навіс, що закриває майже 3 гектари прилеглої до готелю території, наслідує криву океанської хвилі. При цьому кути нахилу алюмінієвої структури розроблені таким чином, що потік повітря забезпечує охолодження території на 1-2 градуси без використання будь-яких систем кондиціонування. Структура також

спроєктована для збору дощової води і оснащена сонячними батареями, які допомагають висвітлити фасад будівлі. Спектральне скло також допомагає обмежити інфрачервоні хвилі, які зменшують кількість тепла, не обмежуючи, при цьому, проходження світла. Це означає, що інтер'єри залишаються більш прохолодними без застосування витрат на таке охолодження.

Готель Marina Bay Sands, що впровадив інтелектуальну систему контролю над освітленням, обігрівом та водопостачанням, а також регенеративні двигуни для ліфтів, які вимагають на 40% менше енергії, ніж звичайні. Широко відомий готель – сад Park Royal, що має в своєму інженерний арсенал датчики дощу, сонячні батареї і природне озеленення.

Принципи розвитку екологічних систем знаходять широке застосування і в сфері будівництва та експлуатації готелів в Україні і за кордоном. Зокрема, про це свідчить аналіз проектів будівництва із застосуванням «зелених» технологій, в тому числі на основі концепції з нульовим енергоспоживанням (zero-energy building, ZEB). Будівля ZEB – високо енергоефективна будівля, здатна на місці виробляти енергію з відновлюваних джерел і споживати її в рівній кількості протягом року. Якщо кількість виробленої енергії менше споживаної, такий будинок називається будівлею з майже нульовим енергоспоживанням [23].

Основними «зеленими» технологічними рішеннями даної будівлі є: високоефективне скління. Винятковий зоровий комфорт і високий рівень природного освітлення за рахунок практично повного скління фасаду. Подвійні склопакети з сонцезахисним покриттям знижують потребу будівлі в енергоресурсах протягом всього року. Опір теплопередачі фасаду більш ніж на 70% перевищує вимоги українських стандартів для будівель з високим коефіцієнтом скління.

Системи вентиляції з утилізацією тепла викидного повітря. Економія близько 60% тепла на нагрів припливного повітря в зимовий час. Автоматична регуляція витрати повітря в приміщеннях зі змінною кількістю людей. Обсяг свіжого повітря, що подається в приміщення, задовольняє як стандартам

ASHRAE. У перехідний період, при температурах зовнішнього повітря приблизно до 0°C, використання рекуперації дозволяє повністю виключити споживання зовнішніх енергетичних ресурсів на потреби обігріву повітря, що подається [23].

Новітні системи кондиціонування та пожежогасіння. Використання тільки озонобезпечних холодоагентів з мінімальним потенціалом глобального потепління. Опція «free cooling» – охолодження внутрішнього повітря за рахунок низьких температур навколишнього повітря в перехідний і зимовий періоди, без участі холодильних машин, а відповідно і витрат електроенергії.

Сучасна система автоматизації та диспетчеризації (EBI – Enterprise Building Integrator). Система дозволяє інтегрувати в загальну інформаційну систему, як інженерне обладнання всієї будівлі, так і інженерні системи орендарів бізнес-центру. Облік енергоресурсів проводиться для всієї будівлі в цілому, окремо для кожного орендаря і для кожного потужного споживача.

Зниження електроспоживання. Енергоефективні світильники, що знижують електроспоживання і навантаження на систему кондиціонування. Автоматичне регулювання витрат вентиляційного повітря в зоні автостоянки в залежності від інтенсивності руху.

Економія водоспоживання. Тепло витяжного повітря з «брудних» зон і приміщень в зимовий час використовується для плавлення снігу на покрівлі, що дозволяє максимально ефективно і економічно витратити теплову енергію. У будівлі встановлені високотехнологічне санітарно-технічне обладнання і системи збору дощової води з покрівлі в обсязі, достатньому для поливу і прибирання прилеглої території [23].

Впровадження зберігаючих технологій і обладнання дає готельним підприємствам очевидні переваги. Практика показала, що перспектива проведення заходів з енергозбереження, практично на всіх об'єктах, становить не менше 30% зниження платежів за спожиту електроенергію. В рівній мірі це можна віднести на адміністрацію готелю. Рентабельність інвестицій у власне енергоспоживання становить від 60% до 100% річних. Енергозбереження в

області теплопостачання, вентиляції і кондиціонування може скоротити платежі за комунальні ресурси на 40% - 60%.

Готелі, які пройшли сертифікацію Green Key, дотримуються 90 обов'язкових і факультативних критеріїв, таких як скорочення споживання електроенергії, води, хімічної продукції, мінімізація відходів і передача їх на вторинну переробку. Кожен готель проходить спеціальну перевірку, яка проводиться експертом програми. Сертифіковані готелі відповідають високим екологічним стандартам, відрізняються відповідальним підходом до бізнесу і вносять активний внесок в захист навколишнього середовища на місцевому і, як наслідок, глобальному рівні.

2.3. Аналіз закладів екологічного спрямування

В Україні є 7 готелів, що пройшли екологічну сертифікацію «Green Key: 1 в Івано-Франківській області (Radisson Blu Resort, Буковель), 1 в Васильківському районі Київської області (Maison Blanche, с. Митниця) та 5 в м. Київ (Ecohouse Hotel Galera, Park Inn by Radisson Kyiv, Troyitska Radisson Blu Hotel, Radisson Blu Hotel Podil та InterContinental) [48].

Radisson Blu – це міжнародна мережа готелів, якими керує Radisson Hotels. З корінням 60-х років, бренд Radisson Blu з'явився в 2009 році з ребрендингом від Radisson SAS. Його готелі знаходяться у великих містах, ключових шлюзах аеропорту та популярних напрямках [27].

Популярність туристичного кластеру залежить від єдиної концепції, що дозволяє підкреслити його індивідуальність та специфіку, а також найбільш ефективно використовувати рекреаційний, природний, культурний та інший потенціал регіону. Тому будівництво еко-готелю «Radisson Blu» вирішувала кілька різнопланових та різнорівневих завдань одночасно, а саме:

- забезпечення економії ресурсів на рівні підприємства;
- покращення економічних показників за рахунок проходження актуального тренду;

- забезпечення розвитку туристичного кластеру та формування екологічної інфраструктури в регіоні;
- просування ідеї «зеленого» способу життя в суспільстві;
- формування ринку екологічної продукції та послуг.

Відзначимо, що на поточний момент не існує чіткої градації та строго певного набору характерних рис еко-готелів. Винятком є ті готельні підприємства, які пройшли екологічну сертифікацію та мають відповідний документ. Внутрішня інфраструктура, інженерні системи та менеджмент таких готелів відповідають встановленим екологічним стандартам, а також своїм призначенням не тільки по відношенню до гостей, але і по відношенню до навколишнього середовища.

Серед інструментів, що регламентують діяльність еко-готелю «Radisson Blu» – сертифікація «Green Key». Якщо вивчати параметри, що підлягають сертифікації, узагальнено, незалежно від конкретної програми, можна виділити наступні критерії екологічності: водоспоживання; прибирання і прання; управління відходами; енергоспоживання; їжа та напої; зелені зони; екологічний менеджмент на готельному підприємстві; просвітницькі екологічні заходи і природоохоронна діяльність.

Еко-готель «Radisson Blu» побудований з екологічно чистих матеріалів. З середини Еко-готель «Radisson Blu» настільки ж химерний, як і зовні. Простір усередині поєднує в собі елементи сучасного декору та архаїчні деталі інтер'єру. Мається на увазі безліч дрібних отворів в стінах і стелі приміщення. Вони грають роль не тільки декоративну, але і утилітарну, так як одночасно є вікнами. Для зручності постояльців в готелі є приміщення, в яких можна проводити бізнес-зустрічі та наради в затишній обстановці. Логотип готелю можна побачити у Додатку Б.

Будь-який гість еко-готелю «Radisson Blu», який бажає отримати інформацію про те, які природні багатства приховує прилегла територія готелю, а так само про застосовувані екологічні технології, діючі екологічні сертифікати в готелі, зможе знайти її в описі еко-готелю на офіційному сайті.

Еко-готель «Radisson Blu» функціонує в безпосередній близькості заповідників та національних парків, наповнених унікальними рекреаційними і природними багатствами: мінеральними водами, термальними джерелами, лікувальними грязями, ендемічними представниками флори та фауни.

Сертифікація багато в чому визначає наявність в готелі «Radisson Blu» екологічних технологій. Даний еко-готель використовує сонячні батареї, світлодіодні датчики руху для включення/вимикання світла, електрокари, програми енергозбереження, втілені в концепцію «розумний будинок. «Radisson Blu» відрізняється футуристичним дизайном, функціональністю та ергономічністю, також необхідно відзначити самодостатність і мінімальний вплив готелю на навколишнє середовище. Дані характеристики готелю «Radisson Blu» забезпечуються завдяки особливій системі, яка плавить сніг для каналізації, а також виробляє електрику та очищає стічні води.

Що стосується інтер'єру та екстер'єру еко-готелю «Radisson Blu», то тут ми маємо можливість спостерігати велику різноманітність типів забудови, архітектурно-планувальних та концептуальних рішень. Готельний комплекс має статус 5 зірок з шикарними віллами та інфраструктурою, необхідною для вишуканого відпочинку. Еко-готель «Radisson Blu» переслідує метою свого існування занурення туристів в світ місцевих жителів, їх традицій та культури. Освітлення приміщень при денному світлі не яскраве і не тьмяне, що дозволяє зануритися в атмосферу, що розташовує до відпочинку. Щоб оживити простір, дизайнери додали невелику кількість живих рослин в вазах і на підставках.

Еко-готель «Radisson Blu» використовує сонячні батареї, світлодіодні датчики руху для включення та вимикання світла, і численні програми енергозбереження. Електрика у даному еко-готелі використовується тільки для освітлення. Готель «Radisson Blu» починає активно вводити в експлуатацію екологічні інновації, які представляє собою нові, більш безпечні з точки зору впливу на навколишнє середовище і споживачів продукти та технології, які засновані на застосуванні нових екологічно чистих матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих тощо. Для тих, хто не готовий відмовлятися від умов і благ

цивілізації, існують стилізовані житлові комплекси зі стандартним набором послуг та зручностей.

Прекрасним дизайнерським рішенням є використання в оформленні приміщення оригінально відшліфованої деревини. Таке оформлення виключає враження штучного декору і дозволяє постояльцям відчувати себе як вдома. Спальні приміщення доповнюються невеликими картинами, які чудово вписуються в загальну атмосферу простору. На картинах зображені елементи живої природи і вони, тим самим, є частиною еко-обстановки готелю.

В еко-готелі «Radisson Blu» екологією просякнуте практично все: для обробки використовуються натуральні матеріали: дерево, пробка, камінь, вапно; органічні фарби; для господарських потреб – перероблений папір; для збирання застосовуються екологічно чисті миючі засоби; в меню – страви з органічних продуктів харчування; в Spa-салонах – натуральна косметика, масла і процедури з використанням цілющих водоростей та трав.

Еко-готель «Radisson Blu» має власні пасіки, сади. Гості готелю за бажанням можуть взяти участь в зборі яблук, черешні, полуниці або овочевих культур, доглядати за тваринами, ознайомитися з основами сільського господарства. Еко-ферми готелю «Radisson Blu» готові прийняти гостей, набирають популярність не тільки в Україні, але і в Європі. Об'єкти розміщення не тільки надають послуги розміщення та що відповідають профілю програми, але і випускають сертифіковану фермерську продукцію. У ресторані «Radisson Blu» використовується власна продукція: молоко, яйця, м'ясо, які виробляються безпосередньо на фермі; фрукти та овочі – з власного саду та теплиць.

Еко-готель «Radisson Blu» вносить значний вклад в екологічне виховання людей за допомогою екскурсійних програм, озеленення, пропаганди здорового способу життя. В еко-комплексі організовано спостереження за птахами, періодично випускається спеціальна література просвітницького характеру.

В Україні такі еко-готелі є в Києві та в Яремче. Мінімальна вартість номерів становить починаючи від 2500 грн.

В Сумській області немає еко-готелів, але є заклади, що розміщені в екологічно чистих зонах. Серед них це: Грунівська Січ (знаходиться між селами Барилівка і Грунівка), Вакулина байка (с. Бездрик), котедж-парк «Славна» (с. Чернеччина), база відпочинку «Бараспорт» (с. Пирогівка) та садиба «Медовий гай». Садиба «Медовий гай», що знаходиться в Глухівському районі, власником якої є Сергій Рубаник, займається виробництвом меду і збереженням популяції бджіл. Детальнішу інформація можна побачити в Додатку В.

Відпочинок буде коштувати не такі великі суми, наприклад, як в Карпатах чи Чорному морі, проте свої вихідні або відпустку можна провести не гірше, отримати велике задоволення та чудові емоції.

В даній області є всі ресурси для розвитку індустрії гостинності, будівництва еко-готелів, а найголовніше – це прекрасна природа. Тому, якщо прикласти зусилля, Сумщина може стати однією з найкращих, навіть не маючи гір, морів, що завжди приваблюють туристів.

Україна має унікальну природу: гори, моря, ліси, скелі, печери, річки, унікальні ландшафти та навіть пустелю, проте для туристів вона є невідома. На території країни є 53 національних природних парків, 19 природних заповідників, 5 біосферних заповідників, що можна побачити в Додатку Г [26].

Серед них можна виділити п'ятірку неповторних заповідників: «Асканія-Нова» в Херсонській області, що став переможцем конкурсу «Сім природних чудес України», Карпатський біосферний заповідник в Закарпатській області, заповідник «Кам'яна могила» в Запорізькій області, Дунайський біосферний заповідник в Одеській області та біосферний заповідник «Розточчя» у Львівській області.

В Сумській області також є парки та заповідники: Гетьманський національний природний парк, національний природний парк «Деснянсько-Старогутський», природний заповідник «Михайлівська цілина».

Всі ці природні об'єкти показують на те, що Україна має всі ресурси для розвитку індустрії гостинності з екологічним спрямуванням, але влада ще не може це довести до потрібного стану.

Висновки до розділу 2

Звання «еко-готель» зможуть отримати ті заклади, що пройшли екологічну сертифікацію і дотримуються всім необхідним критеріям. Економить електроенергію, тепло і воду, використовують в будівництві екологічно чисті матеріали, сортують відходи та привчають своїх відвідувачів піклуватися про навколишнє середовище та ін. Головний принцип таких готелів – не нашкодити природі. Натомість туристи отримують унікальний досвід, який неможливо отримати на звичайних курортах – спостереження за тваринами в природному середовищі існування, участь в древніх ритуалах місцевих племен і проживання в заповідному місці тощо.

Принципи розвитку екологічних систем знаходять широке застосування, як в сфері будівництва та експлуатації готелів в Україні, так і за кордоном. Зокрема, про це свідчить аналіз проектів будівництва еко-готелів із застосуванням «зелених» технологій, в тому числі на основі концепції з нульовим енергоспоживанням.

Впровадження зберігаючих технологій і обладнання дає готельним підприємствам очевидні переваги. Практика показала, що перспектива проведення заходів з енергозбереження, практично на всіх об'єктах, становить не менше 30% зниження платежів за спожиту електроенергію.

По всій території є велика кількість природних ресурсів, які можна розвивати, будувати заклади екологічного спрямування, навчати туристів, як та що необхідно робити для збереження та поліпшення життя на нашій планеті Земля. Проте на даний час це лише на початковому етапі і на жаль екологічну відповідальність люди починають усвідомлювати вже тоді, коли природа в дуже занедбаному стані. Якщо ж людство зрозуміє всю екологічну катастрофу і буде сприяти поліпшенню екології, то можна значно покращити ситуацію. У 2019 році було зафіксовано 1,5 млрд туристів, тому індустрію гостинності необхідно розвивати в екологічному напрямку, бо це сприятиме значно швидшому темпу обізнаності людства в екології.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРУ ДО ЗАКЛАДІВ ВІДПОЧИНКУ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ЗОНАХ НА ТЕРИТОРІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Характеристика навчально-пізнавального екологічного туру

Сумська область має багату та мальовничу природу, яка до вподоби буде багатьом. В області природно-заповідний фонд становить 223 об'єкта. Наприклад, Гетьманський національний природний парк, національний природний парк «Деснянсько-Старогутський», природний заповідник «Михайлівська цілина», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Тростянецький» (м. Тростянець), яблуня-колонія, що є ботанічною пам'яткою природи загальнодержавного значення (м. Кролевець), Національний природний парк «Деснянсько-Старогутський» тут зростає 19 видів рослин занесених до Червоної книги України та ін. [35].

Також на території Сумщини є заклади відпочинку, що знаходяться в екологічних місцях. Серед них це:

- Садиба «Вакулина Байка»;
- Садиба Грунівська Січ;
- Котедж-парк «Славна»;
- Сосновий СПА-курорт «Буймерівка»;
- Садиба «Медовий гай»;
- База відпочинку «Бараспорт».

Садиба «Вакулина Байка» знаходиться в с. Бездрик на березі озера в 15 хвилинах від м. Суми. За переказом старожилів раніше на цьому місці були козачі поселення. На території є два будиночка для проживання. Перший розрахований на проживання двох сімей. На першому поверсі є кухня з усім обладнанням для готування, санвузол, є можливість розслабитися в сауні та

кімната, де можна відпочити. На другому поверсі знаходяться 2 затишні кімнати з балконами. Другий дім має дві кімнати з каміном [29].

Тут є можливість покататися на конях, зіграти в більярд чи теніс, побачити тваринок в міні-зоопарку, пройти майстер класи по стрільбі з лука, по ліпленню з глини та виготовленню ляльок-мотанок. Ціни необхідно уточнювати по телефону [2].

Садиба «Грунівська Січ» знаходиться на околиці сіл Грунівка та Барилівка. В садибі пропонується сімейний відпочинок, домашня кухня, є можливість проведення ділових зустрічей або будь-яких заходів, сплави на байдарках, прогулянки на конях, пройти майстер-класи шабельного і ножового бою, гончарства, стрільби з лука чи пневматичної зброї, страйкбол і пінтбол. Є лазні, оренда мангалів та можливість придбати фермерську продукцію. Ціна за будинок на 6 місць становить 1000 грн за добу

Для дітей віком від 8 до 15 років є козацький табір, де можна навчитися верховій їзді, навичкам орієнтування та виживання в лісі, ознайомитися з козацькими обрядами, а також вивчити ази бойового мистецтва та гончарства [10].

Котедж-парк «Славна» знаходиться в с. Чернеччина, Охтирського району, на березі р. Ворскла. Складається з 16 різноповерхових котеджів з усіма умовами для комфортного проживання. З розваг тут пропонується лазня, рибалка, альтанки, пляжі, човни та катамарани, міні-зоопарк. Оренда котеджу з лазнею до 10 чоловік, буде коштувати 7500 грн, а стандарт сімейний від 1200 грн за добу [12].

Сосновий СПА-курорт «Буймерівка» знаходиться в с. Буймерівка, Охтирського району, в сосновому лісі. Тут є затишні номери, ресторан, басейн, спа-зона, тенісний корт та ін. Чотирьохмісний стандарт буде коштувати 880 грн за добу, двоповерховий котедж до 8 проживаючих 1900 грн за добу, лазня до 10 чоловік 1900 грн за добу. Ціни на додаткові послуги необхідно дізнаватися у менеджерів [33].

Садиба «Медовий гай» знадиться в с. Землянка, Глухівського району. Власником є Сергій Рубаник, який займається бджільництвом понад 20 років. Тут є можливість поспостерігати за бджолами, покататися на конях, сходити в ліс за грибами, спробувати хмільні напої з меду. Інформація про ціни не надається [1].

База відпочинку «Бараспорт» знаходиться в с. Пирогівка, Шосткинського район, в хвойному лісі, з виходом на берег р. Десна. З розваг тут є: пейнтбол, повітряний екстрим-парк, квадро-рейд, великий теніс. Ціна за проживання в трьохмісному стандарті становить 750 грн за добу. Лазня 150 грн за годину. Пограти в пейнтбол буде коштувати 160 грн з людини, якщо більше 10 чоловік, квадро-рейд 60 грн за два кола [3].

3.2. Програма навчально-пізнавального екологічного туру

Для групи студентів з 19 осіб нами було розроблено навчально-пізнавальний тур по закладам відпочинку, що знаходяться на природно-заповідній території Сумської області тривалістю три дні.

Програма туру:

Перший день: група на автобусі з Сум їде до садиби «Медовий гай» в с. Землянка, Глухівського району на екскурсію, після цього відправляється до бази відпочинку «Бараспорт» с. Пирогівка, Шосткинського району, а потім повертається до Сум. Зображення можна побачити в Додатку Д.

Другий день: група з Сум відправляється до садиби «Вакулина Байка» с. Бездрик на екскурсію, після екскурсії вирушає до садиби «Грунівська Січ», а потім повертається до Сум. Зображення можна побачити в Додатку Е.

Третій день: група з Сум відправляється до СПА-курорту «Буймерівка» с. Бумерівка, Охтирського району, а потім у котедж-парк «Славна» с. Чернеччина, оглядає територію, номерний фонд та повертається до Сум. Зображення можна побачити в Додатку Ж.

У вартість туру входить лише оренда автобуса. Не входить: харчування та розваги. Орендується автобус в «SumyAuto» марки Mercedes Sprinter вартістю 330 грн/год [34].

Оренда автобуса для туру на три дні буде коштувати: перший день 3630 грн/11 годин, другий день 1650 грн/5 годин, третій день 2640 грн/8 годин. Загальна вартість на 19 осіб становить 7 920 грн. Вартість для однієї особи – 416,8 грн.

Висновки до розділу 3

Зараз в Сумській області є всі передумови та умови для розвитку «зеленого» будівництва. Розвитку цього напрямку в будівництві сприяє стрімко зростаючий в країні попит на екологічно чисті готелі. Однак є і ряд стримуючих факторів. Активному впровадженню еко-технологій заважає відсутність відповідних нормативних документів, які б регулювали дану галузь. Крім цього необхідне об'єднання і приведення у відповідність вітчизняних і світових екологічних стандартів в будівництві.

Розвитку цього напрямку в будівництві сприяє і стрімко зростаючий в країні попит на екологічно чисті будинки. Для будівельних компаній стимулом зведення «зелених» будівель як комерційних, так і житлових, є економія ресурсів при будівництві і в процесі експлуатації будівлі. Однак є і ряд стримуючих факторів. Українські девелопери відзначають, що активному впровадженню еко-технологій заважає відсутність відповідних нормативних документів, які б регулювали дану галузь. Крім цього необхідне об'єднання і приведення у відповідність вітчизняних і світових екологічних стандартів в будівництві.

Навчально-пізнавальний тур до закладів відпочинку в природно-заповідних зонах на території Сумської області для студентів буде дуже корисним та захоплюючим. Тур допоможе побачити на власні очі екологічний потенціал Сумщини та розширити знання у сфері гостинності.

ВИСНОВКИ

Еко-готель, як інноваційна концепція індустрії гостинності, має ряд особливостей, зокрема: залежність від природного середовища; екологічна стійкість; внесок у збереження навколишнього середовища; забезпечення екологічної підтримки кадрів; облік місцевих культур; забезпечення економічної віддачі для місцевого населення. Крім цього, еко-готелі змушені дотримуватися строгих «зелених» принципів для того, щоб їх відвідувачі були впевнені в тому, що вони будуть проживати в безпечних і енергозберігаючих готелях. Обов'язковою умовою для присвоєння готелю статусу «екологічний» є сертифікація незалежною третьою стороною або державою, на території якого він знаходиться.

З кожним роком зелена сертифікація готельного бізнесу стає все більш популярною не тільки серед самих готелів, а й серед потенційних споживачів. Нове бачення еко-стандартів готельного бізнесу дає перевагу і, що важливо, скорочує витрати на функціонування готелів за допомогою інвестування в використання поновлюваних джерел енергії, ведення власного фермерського господарства та максимального використання натуральних матеріалів в будівництві.

Екологічна відповідальність може бути економічною та юридичною, що обумовлено характером і методом регулювання. Економічна відповідальність базується на матеріальній зацікавленості забруднювача в скороченні відходів.

Розвитку в будівництві еко-готелів сприяє стрімко зростаючий в Україні попит на екологічно чисті споруди. Для будівельних компаній стимулом зведення «зелених» будівель як комерційних, так і житлових, є економія ресурсів при будівництві. Українські девелопери відзначають, що активному впровадженню еко-технологій заважає відсутність відповідних нормативних документів, які б регулювали дану галузь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агропортал. URL: <https://agroportal.ua/ua/publishing/v-doroge-s/loshadi-i-uli-fermer-obustraivaet-unikalnuyu/>
2. Байлик С. І. Готельне господарство: організація, управління, обслуговування. К.: Альтерпрес, 2008. 329 с.
3. Бараспорт. URL: <https://barasport.jimdofree.com/>
4. Барчуков И. С., Баумгартен Л. В., Башин Ю. Б., Зайцев А. В. Гостиничный бизнес и индустрия размещения туристов: книга. М. 2013. 168 с.
5. Бойко М. Г. Гопкало Л. М. Організація готельного господарства: підручник. К.: нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 448 с.
6. Волков Ю. Ф. Гостиничный и туристский бизнес Ростов: Изд Феникс, 2009. 637 с.
7. Ганич Н. Сучасні тенденції розвитку готельного та ресторанного господарства в Україні. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. Випуск 40. 2016. С. 65-68.
8. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: тези доповідей VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. М-во освіти і науки України; М-во культури та інформаційної політ. України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К.: Вид. центр КНУКіМ, 2020. 233 с.
9. Гостиничное дело: учебник под ред. д. иск., проф. Н. М. Мышьяковой, к.культ., доц. С. Г. Шкуропат. СПб.: Изд-во СПбГУСЭ, 2013. 314 с.
10. Грунівська Січ. URL: <https://wiki.sumy.ua/katalog/turizm/bazy-otdykha/grunivska-sich-baza-vidpochinku>
11. «Зеленые» технологии в индустрии гостеприимства. URL: https://studopedia.ru/14_85897_ponyatie-i-harakteristika-eko-oteley.html
12. Котедж-парк «Славна». URL: <https://park-slavna.com.ua/>
13. Круль Г. Я. Основы гостиничного дела: учеб, пособие. Центр учебной литературы, К.: 2011. 368 с.

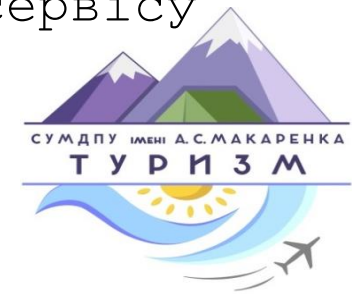
14. Лесник А. Л. Безопасность в гостиничных предприятиях. ТрансЛит М.: 2014. 338 с.
15. Мазур В. Индустрия гостинности – эффективный инструмент развитию туристического бизнеса. *Журнал Європейської економіки*. 2015. С. 270-272.
16. Макринова Е. И., Иваницкая Т. Ю. Основы индустрии гостеприимства: учеб. пособие для студентов. Белгород : Изд-во БУКЭП, 2012. 265 с.
17. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html>
18. Незвичайні готелі України. URL: <http://ings.com.ua/svit-navkolonas/nezvichajni-goteli-ukraini.html>
19. Овчаренко Н. П., Руденко Л.Л ., Барашок И. В. Организация гостиничного дела. М.: Дашков и К, 2015. С. 44-45.
20. Осипова Л. Б. Гостиничный и туристический бизнес во время пандемии коронавируса COVID-19. *Молодой ученый* 2020. № 23 (313). С. 419-422.
21. Осипов Д. А., Романов В. В., Сорокина Е. В. Основы индустрии гостеприимства. Учебное пособие. М.: Дашков, 2010. 248 с.
22. Перспективи розвитку еко-готелів в Україні. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Перспективи-розвитку-еко-готелів-в-Україні>
23. Понятие и характеристика эко-отелей. URL: https://studopedia.ru/14_85897_ponyatie-i-harakteristika-eko-oteley.html
24. Попов Л. А., Никольская Е. Ю. Современные кадровые технологии в индустрии туризма и гостеприимства: учеб, пособие. М.: ФГБОУ ВПО «РЭУ им. Г. В. Плеханова», 2014. С. 61-64.
25. Похомчикова Е.О. Понятие и структура индустрии гостеприимства. *Вестник Кемеровского государственного университета* :2014. С. 251-253.
26. Природно-заповідний фонд України. URL: <https://wownature.in.ua/>
27. Редісон Блу. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Radisson_Blu

28. Романов В. А. Гостиничные комплексы. Организация и функционирование; М.: Феникс. 2014. 533 с.
29. Садиба «Вакулина Байка». URL: <https://rest.guru.ua/ua/sumy/spa/4178/>
30. Стан і перспективи сучасного туризму: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф; Суми. Держ. пед. ун-т ім. А.С. Макаренка, 2020. 89 с.
31. Сенин В. С. Гостиничный бизнес: классификация гостиниц и других средств размещения. М.: Статистика, 2010. 15 с.
32. Серпова К. И., Бобрышева О. Р., Рубан Д. А. Экологизация индустрии гостеприимства в условиях трансформации потребительских предпочтений: взаимосвязь национальных и личностных интересов. 2018. № 1. (79). С. 105-108.
33. Сосновый спа-курорт «Буймерівка». URL: <https://buymеровка.com/>
34. СумиАвто. URL: <https://arenda-auto.sumy.ua/266-mikroavtobus-mercedes-sprinter.html>
35. Сумщина туристична. URL: <http://museum.sumy.ua/sumshhina-turistichna-2/>
36. Сучасний розвиток готельного господарства. URL: <https://lectmania.ru/1x10d67.html>
37. Сучасні тенденції розвитку готельного бізнесу. URL: https://studopedia.net/9_55111_suchasni-tendentsiyi-rozvitku-gotel'nogo-biznesu.html
38. Сущностные характеристики и практические особенности функционирования эко-отелей. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnostnye-harakteristiki-i-prakticheskie-osobennosti-funksionirovaniya-eko-oteley>
39. Український знак екологічного маркування «Зелений журавлик». URL: <https://www.gpp.in.ua/znaki-markuvannya/zelenij-zhuravlik.html>
40. Ульяновченко Л. А. Проектирование гостиничной деятельности: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2016. 224 с.

41. Управление предприятием гостиничного бизнеса: учеб, пособие Р. Я. Вакуленко и др. Н. Новгород: НГПУ, 2013. 314 с.
42. Чудновский А. Д. Туризм в гостиничном хозяйстве. Учебник. М.: Туризм, 2014. С. 7-9.
43. Шамарина А. В., Самохина Л. С. Экологические технологии в гостиничной индустрии. Успехи современного естествознания. 2014. № 9. С. 127-130.
44. Шамшина Ю. О. Гостиничный сервис. Конспект лекций; М.: Феникс 2014. 208 с.
45. Экологические отели как современная инновационная концепция в индустрии гостеприимства. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskie-oteli-kak-sovremennaya-innovatsionnaya-kontseptsiya-v-industrii-gostepriimstva>
46. Екологічне маркування агросадіб – інструмент сталого розвитку українського села. URL: <https://sdamzavas.net/1-42055.html>
47. Екологічне маркування – стандарти ISO 14024 та ISO 14025. URL: <https://certificant.org/uk/ekologichne-markuvannya-standarti-iso-14024-ta-iso-14025/>
48. Еко-тренд в сфері гостинності: економічні та соціальні аспекти. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/84.pdf

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Кафедра туризму і готельно-ресторанного сервісу

СЕРТИФІКАТ

Серія ННІФК №005–31/2020

учасника VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

«СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ»

Обсяг – 16 годин (0,5 кредита ЄКТС)

САМОДАХОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

В.о. ректора

Ю.О. Лянной

м. Суми, 26 – 27 листопада 2020 рік

Рис. 2.1. Логотип еко-готелю «Radisson Blu»

Додаток В

Таблиця. 2.1. Заклади екологічного спрямування Сумської області

№	Назва	Місце розташування	Послуги	Ціни
1	Грунівська Січ	Знаходиться між селами Барилівка і Грунівка, Сумський район	Оренда будиночків, катання на конях, пейнтбол.	За будинок на шість місць 1000 грн на добу
2	Вакулина байка	с. Бездрик, Сумський район	Козацька лазня, українські страви, катання на конях, більярд, майстер класи з народних промислів, організація свят за українськими традиціями.	Ціни можна дізнатися по номеру телефона.
3	Котедж-парк «Славна»	с. Чернеччина, Охтирський район	Рибалка, водні атракціони, катання на велосипедах, лазня, розміщення.	Мінімальна ціна за котедж 350 грн за добу, оренда лазні на добу мінімальна ціна 500 грн.
4	База відпочинку «Бараспорт»	с. Пирогівка, Шосткинський район	Розміщення в дерев'яних будиночках, теніс, лазня, квадроцикли, пейнтбол, скуштувати національні страви, орендувати зал для урочистостей.	Номер «Стандарт двомісний 500 грн, трьохмісний 750 грн, оренда альтанок від 300 грн, лазня 150 грн за годину, банкетний зал 1000 грн за добу, пейнтбольний клуб 190 грн з людини, квадро-рейд від 60 грн.
5	Садиба «Медовий гай»	с. Землянка, Глухівський район	Відпочинок на природі, спостереження за бджолами	Інформація не надається

Рис. 2.2. Природно-заповідний фонд України [21]

Додаток Д

Рис.3.1. Перший день туру: садиба «Медовий гай» та база відпочинку «Бараспорт»

Рис.3.2. Другий день туру: садиба «Вакулина байка» та «Грунівська Січ»

Рис.3.3. Третій день туру: СПА-курорт «Буймерівка» та котедж-парк «Славна»